

Párisi levél.

Páris, 1897. sept.

(Protestans hittérítők sorsa Madagascarban. Perier Kázmér Pál elvesztése.
Pecaut Félix a tanítónőkről).

Szerkesztő úr!

Talán érdekelni fogja annak két protestans hittérítőnek, Escaude és Minault-nak sorsa, kiket Madagascarban váratlan meggyilkoltak. Nem magáról a szomorú esetről akarok írni, miről a lapok már irtak, hanem e két férfiről szólni, kik oly sajnálatos módon veszttek el és megmutatni, hogy mit vesztett a francia protestantizmus, főleg Minault személyében.

Escaude Benjámín, ki 33 éves volt, Párisban végezte klasszikai és theologiai tanulmányait. A missiói iskolát is kijárva, Senegalba ment hittérítőnek, hol hat évet töltött, 1889-től 1896-ig. Ez állomásán nagy buzgóságot fejtett ki. A múlt évben Madagascarba ment, hogy küzdjön a jezsuiták ellen, kik a bennszülött protestansokat üldözték. Egy év óta résen állott ott, várva Franciaországból más társakat. Helyzete nagyon nehéz volt a mindenütt hatalmaskodó jezsuitákkal szemben. Tapintata, jó érzéke, ébersége néhány hónapig győzte s főlényt tudott kivívni mind a francia hatóságoknál, mind a bennszülötteknél a jezsuiták fondorlatai és rágalmai ellenére. A protestansok jogai elismertettek. Ekkor érkezett meg Minault a szigetre hogy vele együtt munkáljon. S éppen egy faluhelyet akartak meglátogatni, a melyet Minault foglalt volna el, mikor az útban váratlan megtámadtatva áldozatúl estek.

Minault 38 éves volt, 1858-ban született Párisban. Családja eredetileg Poitauból származott s a hitjavítás kezdete óta mindig protestans család volt. Szülői eleinte kereskedésre adták. Értelmességével s példányszerű magaviseletével magára vonta főlebbvalóinak figyelmét s neki a legjobb állást helyezték kilátásba. De a kereskedés, s főleg a környezet, melyben élnie kellett, nem tetszett neki. S odahagyta azt, tanuláshoz fogott s a klasszikusokat a legkönnyebben sajátította el. Egymásután tette le az osztály vizsgákat, s azután a montaubani theol. facultásra ment, hol 1883-ban végzett. Lelkészkedett Gardban és Girondban. Később Párisba jött és itt nagyon sokat tett a szegények ügyében. Foglalkozott a társadalmi kérdések tanulmányozásával s több értekezést irt, mint pl. „A földvagyom a mózesi törvényben“.

Mikor a lapok hírül hozták, hogy Madagascarba megy, ismerve őt, senki se csudálkozott ezen. Ment hogy harczoljon a megtámadott igazságért. Tudták, hogy Loyola tanítványainak minden ravaszágai meghiusulnak. Örömmel indult utjára s ime mindjárt munkája kezdetén egy ismeretlen kéz legyilkolja.

A mi különös, az a titokzatosság, a mi e dráma felett lebeg. Sem a mit a lapokban közlöttek, sem a mit magán levelekben irtak, nem derített a dologra semmi világosságot. Néhányat a gyilkosok közül elfogtak, de semmit sem akartak vallani arról, hogy minő indokból cselekedtek.

A mi a dologból bizonyos, hogy két protestans hittérítő előre megállított titkos tervnek lett áldozatja. De, hogy ezt a tervet ki szőtte és minő célból, ezt sötétség leplezi, a mi mindentéle feltevésekre ad alkalmat, a mit az ember nyilván ki sem mondhat. Reméljük, hogy a hatóság részrehajlatlanságának sikerül valami világosságot deríteni e fájdalmas esetre.

A legtöbb protestans templomban beszédeket tartottak az áldozatú esettek emlékére. Joggal mondták, hogy az Isten a roszból is jót hoz elé, s a két martyr esete csak annál inkább megerősíti a protestantizmust Madagascarban.

— Junius hóban Párisban meghalt egy nagynevű senátor, Perier Kázmér Pál. Mult levelemben hely szűke miatt nem szólhattam erről. Itt különösen végrendeletéről akarok egyet-mást elmondani. A lapok általán nem kielégítő módon irtak arról, s főleg a kath. lapok, mint botrányt emlegették azt. Perier meghagyta, hogy protestans lelkész temesse el s temetésén minden kath. ceremonia kizárassék. A lelkiismeret szabadságának és őszinteségének ténye az, a mit nem tudnak megbocsátani, s mit botránynak neveznek.

Perier senátor a fia volt Lajos Fülöp udvari papjának, s nagy bátyja Perier Kázmérnak, a Faure előtti köztársasági elnöknek. Későn lépett a politikai pályára, de akkor a közvéleménytől s a kötelességérzettől vezetve. Maga elébbre becsülte a csöndes életet. A békés családi életben találta örömét, hol művészeti hajlamainak és a gondolkodásnak élhetett. Az élet azonban nem volt hozzá kegyes. Gyász tépte meg szívét. Négy gyermekét vesztette el, s egyse maradt. Ezelőtt néhány évvel elvesztette az utolsót is, egy kedves leányát 26 éves korában. Hogy fájdalma enyhüljön, a jóltevés munkájában keresett vigasztalást. de úgy, hogy „a jobb keze nem tudta, mit cselekszik a balkeze“. S nemcsak tisztelték, hanem szerették is Alsó Normandiában, a hol lakott.

A megpróbáltatások, melyeket szenvedett, csak fejtették a gondolkozó eszméit. Nem tartozott egy bevett valláshoz sem, de megvolt a maga személyes hitvallása. Semmit se hagyott a véletlenre halála esetére. Huszonöt év óta végrendeletét többször átnézte és szorosán rendelkezett temetésére nézve is, 1890-ben újra megerősítette intézkedését. Végrendelete egy olyan emberé, ki szükségét érzi annak, hogy őszinte, szabad és nyílt legyen a halálban is. Ime néhány sor, melyek mutatják vallásos hitét és a módot, hogy kívánt eltemettetni:

„Azt hiszem, hogy a valódi kegyesség szeretetben, a kötelességnek való engedelmisségben, törekvésben és önmegtagadásban és az isteni törvény tiszteletében áll. Ezek szerintem az igazi hatásos imák. Szeretem és tisztellem Jézusban a legtökéletesebb és legszeretőbb teremtményt mindazok közt, kik a világon megjelentek; a legnagyobb és legjobb példányképet mindazok közt, kik az erkölcsi rendre és vallásra az emberiségnek adtak.

Ez érzelmektől áthatva és a képmutatást gyűlölve, nem akarom, hogy testem közönyösön szolgáljon, mint oly soké, bármely kizárólagos egyház tiszteletadásának és szokásának. Vallás csak ott van, hol a babona már eltűnt. Ezért azt akarom, hogy az én földi teteimet kísérve, az én halhatatlan lelkem nevében, ne tegyenek tisztelet babonáságokkal, melyek lealacsonyítanak és megosztanak, hanem a tiszta törvény szerint, mely fölemel és egyesít.

Akaratom az, hogy egy szabadelvű protestáns pap szeretetéhez folyamodjanak, ki temetésemen előlmenve, elvegye még a látszatát is a mutatónyósságnak. Egy embernek a maradványait kísérve, ki vádolja magát, hogy sokkal inkább szerette a jót, mint amennyire tette, igyekezni fog, nem kétlem, barátaimat nevemben buzdítani, hogy ők jobban tegyenek és eme nemes kifejezés szerint „használják a halált is az élet segélyére“.

„Végül, arra az esetre, a mi kevésbé valószínű, ha egy lelkész szolgálatát sem lehetne megnyerni, temetésem történetjék egyházi szertartás nélkül s barátaim valamelyikére bízom, hogy maradványaimat helyezték szeretett leányoméi mellé, gondja levén hangosan és egyszerűen elmondani, hogy mily vallásos hitben éltem és halok meg... Mihelyt a közönség összegyűl, a jelenlevő lelkész vagy valamelyik rokonom vagy barátom erről az írásról tájékozza a jelenlevőket.“

Nem úgy hangzik-e ez, mint erélyes felhívás a szabadságra, az őszinteségre, a lelkiismeret hűségére? Wagner lelkészt kérte fel a család, hogy elmondja a bucsút Perier halandó részei felett. Minde nek előtt, az elhunyt akaratahoz képest, felolvasta a végrendeletet, mely mély hatást tett a politikai férfiakból, a párisi legelőkelőbb társadalom tagjaiból, az irodalom és művészet képviselőiből álló közönségre. Megindult hangon kezdett aztán szólni Perier végrendeletének fontosságáról, főleg arról, hogy őszinte volt magával és másokkal szemben, hogy felülemelkedett minden előítéleten, és bátran szakított azzal az egyházzal és annak tanaival, melyben, melyekben nem hitt. Nagy leczkét adott a becsületességről, melyet szemlélni szükségük van a mai embereknek. Perier vallása független volt minden hagyományos formától, melyekbe az embereknek nagy része megmarad. „Az ő vallása az volt, mondotta Wagner lelkész, mely határuul nem ismer el egy hitvallást sem; egy vallás, mélységes, mint az emberi nyomor, és szélesterjedelmű, mint az isteni kegyelem; egy vallás, a láthatatlan egyház egyetemes vallása, melyhez ragaszkodnak mindazok, a kik ebben a nyomoruságos életben remélik az igazságot és hisznek a jóságban“. Perier egész lelkiismeretével ehez a láthatatlan nagy egyházhoz tartozott. Ezek után nem lehet csodálni,

ha a katolikus lapok oly hevesen ítélték emez oly bátor és loyális halálról. Gyalázataik csak dicséret Perier-re.

Pecaut Félix, a „Krisztus és lelkiismeret“ című könyv szerzője, a „Fontenay aux Roses“ leányiskola volt igazgatója egy új könyvet adott ki. „Nyilvános nevelés és nemzeti élet“ cím alatt. E könyv nevelési cikkekből, az erkölcsi nevelésről irt értekezésekből, s az iskolák felügyeletéről tett jelentésekből van gyűjtve. Éppen a kellő időben jelent meg, hogy feleljen ama rosz izlésű csufolódásokra és képtelenségekre, melyekkel a kath. sajtó illeti a laikus nevelést. Mindezeknek a különös érdekű gyanúsításoknak szabad folyást engedtek az utóbbi hónapokban, a Revue des Deux Mondes-ban „A nők és nevelés“ című cikkben. Illetlen volt, de a katolikusok helyeselték, mert úgy tetszett, hogy a laikus nevelés gyalázása annyi mint ajánlni a szerzetes iskolák által való nevelést. A katolikusok előtt a nő nem lehet jó nevelő, csakis ha fején fehér lepelt hord és magát a nemházas életnek szenteli. E rendszer szerint tehát a nő már az által, hogy családanya, nem alkalmas a gyermeknevelésre. Képtelen dolog, de a laikus nevelésnek gyűlölete, s azt is hozzá kell tenni, a protestans eszméknek gyűlölete vezette az értelmes, de fanatikus katolikusoknak is nagy számát e szellemi tévedésre. A mostani leányiskolákra nincs guny, melyet rá ne szórnának. Pedig tény, a mit idegenek is elismernek, hogy a tanítónők Franciaországban erkölcsi érték, erkölcsi cselekvés szempontjából magasan állanak, tudásra, kötelességteljesítésre, a növendékek gondozására, szóval mindenre nézve, mi a nevelő minősültségét teszi. E nevelési szellem, ez értelmi és erkölcsi miveltség, mely a mostani tanítónőket megkülönbözteti, ez nagyrészből Pecaut könyvének a tárgya. Ő sokáig volt a Fontenay-aux Roses felsőbb leányiskola igazgatója és azt mintaiskolává tette. S éppen ez az, mit a laikus tanítás ellenségei neki feltudnak, s őt bírálják a sértegetésig. Azt mondják, hogy tanítása anyagelvtű, vallástalan volt. Mindebből azonban semmi sem igaz. Erről meggyőződhetni most megjelent könyvéből is. Ellenfelei ugyan még ebből sem fognak meggyőződni, mert tudják, hogy Pecaut protestans és hogy a protestans szellem gyalázat a katolikus egyháznak. A mire nekik szükségük van, a külső forma, de a Szellem-Istennek benső tisztelete nincs az ők izlésük szerint, azt az egyház nem ellenőrizheti s erre nincs szükségük. Valószínűleg ezért vádolják Pecaut tanítását vallástalansággal. Hogy ez képtelen vád, elég egy helyet könyvéből bemutatni.

Miután a leányiskola igazgatónőjéről szép képet ad, e vonást teszi hozzá: „Meg kell kívánni, hogy értelme legyen mivel, lelke egyszerű és szeretteljes s egyszersmind nemes; meg kell kívánni, hogy magát elfeledje és mindent tegyen másokért, más szavakkal, hogy legyen vallásos lelke; hogy mindenik növendékében lássa meg, a mi örök, s keresse és mivelje az emberi természetnek titokzatos mélységét, hogy megismerjék a végtelen Isten érzetét, ki jelen van mindenütt, körülöttünk és mibennünk. Hogy ez az érzelem ne öltson fel

valamely dogmatikai egyházi formát, azt készséggel megengedjük. . . De ne tartózkodjék a legkevésbé is a homályos erények megvetésétől, hogy a mi erőszakos versengésbe merült civilizationk hajlandó legyen feledni: az alázatosságot, a rokonszenvet, a kevéssel megelégedést, a türelmet, az önmegtagadást, az örökkévaló dolgokkal való benső közlekedést, mi nélkül az élet dolgai s maga az élet is elvesztik értéküket. A tanítónő példája által tanítsa meg a nép gyermekeinek, hogy úgy tekintsek magukat, mint a kik isteni munkára vannak szentelve s a lelkiismeretlenségéből és a durva ösztönökből hozza fel a lelkiismeretet és értelmet, azt a nőt, a ki igazságot ismerni és igazságosnak lenni nem kevésbé tud, mint szeretni. Így lesz előre is megédesítve, megnemesítve és megszentelve a tanítónőnek kevésbé ismert léte“.

Bizonyára a lehető legrosszabb akarat kell ahoz, hogy valaki e tanítást vallásellenesnek találja. De hogyan ne látszanék ez vallásellenesnek azoknak, kik a népet többé-kevésbé babonaszóban akarják tartani. De a nép lassanként mégis kezd felszabadulni az iga alól. A Fontenay-aux-Roses felsőbb leányiskola Pecaut felügyelete alatt hozzá fog járulni a nép felszabadítása munkájához. A volt igazgató a nyilvános nevelésről közre adta tanulmányait s könyve hasznos útmutató lesz mindazok számára, kik neveléssel foglalkoznak. Az intézet új igazgatója is egy nagyon értelmes és erkölcsi tulajdonságokkal felruházott férfi, Steeg, volt lelkész és országgyűlési képviselő. A közoktatásügyi miniszternek éppen Pecaut ajánlotta a kinevezésre.

CHARRAUD D.

Hálaadás minden dolgokban.

(Urvacsorai beszéd.)¹

„Minden dolgokban hálákat adjatok“ ! — Egy nagy lélek intelme, ki tapasztalta az életnek minden körülményeit, kinek része volt a bővülködésben és része volt a szűkülködésben, ki itt magasra emeltetett, amott pedig megalázást, üldözést, gyaláztatást szenvedett ; itta a dicsőség poharát, ünneplő közönségtől körülvéve és itta a szenvedés keserű ürömcseppjeit, a hatalomtól börtönbe vetve vagy elvakúlt néptől bántalmazva, csúfsággal illetve. Egy nagy lélek intelme, ki átment ama szent harczon, a hit, a vallásos meggyőződés harcán, a szenvedélyesség izzó tüzén és a benső megvilágosultság ama fényes, ragyogó felhőjén ; ki átélte mindama küzdelmeket, melyek a test és a lélek közt kifejlenek, mindeme tusakodásokat, melyek a keresztény eszmény utáni törekvésben tolnak föl az emberi léleekben. És mindezekén átmenve, mindezeket átélve, s még ennél többet, szól a hívőkhez intelme : „Minden dolgokban hálákat adjatok“ !

Hálákat adni minden dolgokban ! Hálát adni, mikor dús kalászok rengenek a mezőn, mikor sok volt az aratásra való gabona, s a nehéz szekerek vidám énekszó mellett haladnak az uton tova, és hálát adni, mikor a kévék nem oly bőven ontják csűrökben és szérün a tiszta, aranszinű búzát. Hálát adni, mikor a szerencse ölen mosolyogtok, és hálát, mikor kedvezőtlen körülmények szomorúra változtatják a vidám arczokat. Hálát a dicsőség magaslatán és a megaláztatás mélységének fordulóján. Hálát a megpróbáltatásokban, a szentség harcaiban, hálát minden dolgokban !

Minden dolgokban hálát adni hív e szent asztal ! . . . Készek lesztek-e e hívásnak engedni, készek lesztek-e annak megfelelni, tudtok-e hálákat adni ? Avagy inkább szeretnétek panaszokkal verdesni, tölteni bé a levegő-egyet, érezve annyi nélkülözést és annyi szükségét. Tudtok-e hálát adni, avagy inkább érzéketlenek vagytok, szenvedve

¹ [1897. sept. 26.]